FORVALTNINGSPLAN FOR
GRIP FYRSTASJON

KRISTIANSUND KOMMUNE • MØRE OG ROMSDAL FYLKE

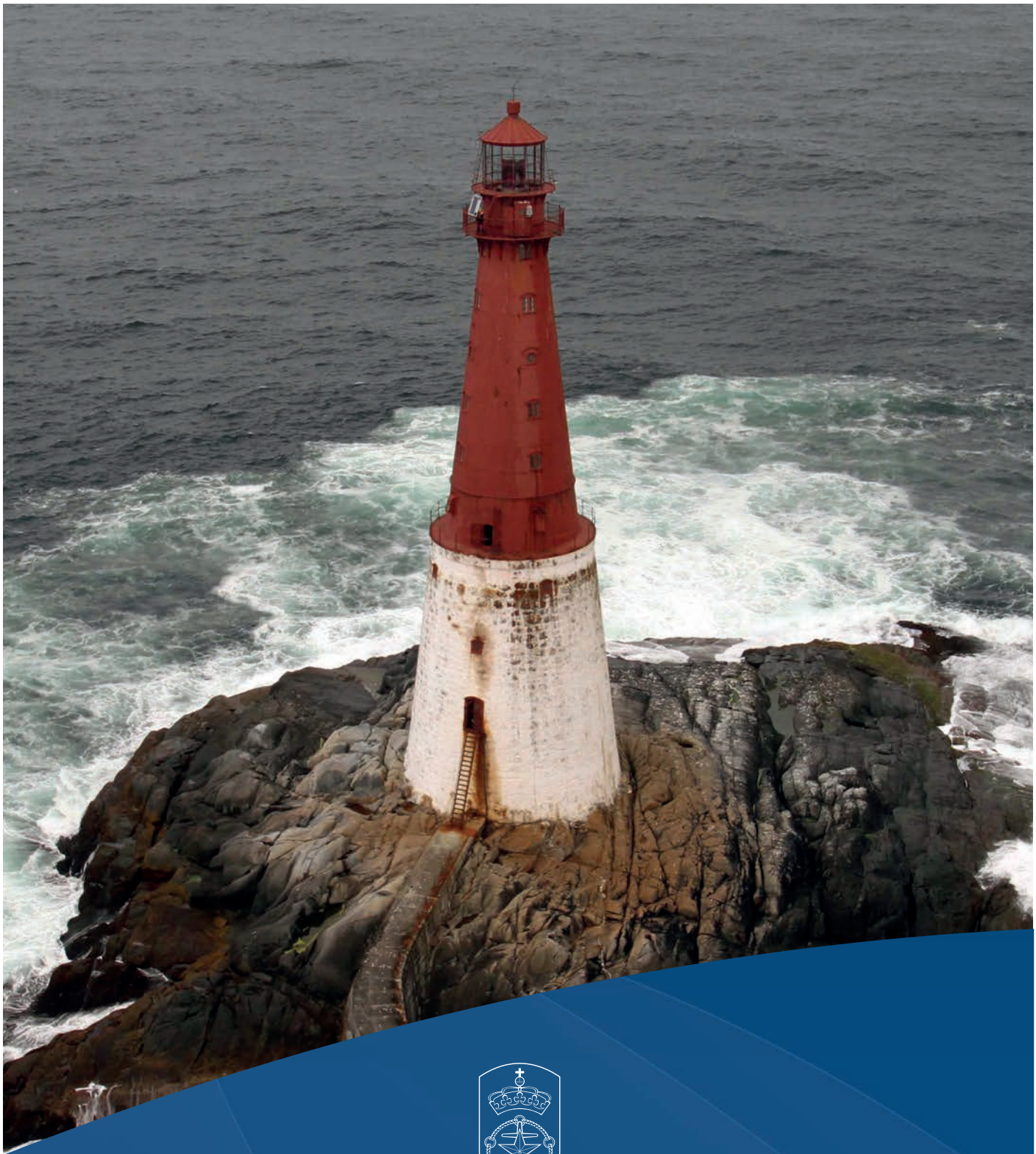

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen 3
Fredning av bygningene 3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan 3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen 5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper....6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Grip fyrstasjon....8
Kart og situasjonskart....9
Kart over det fredete området....10
Faktaopplysninger om Grip fyrstasjon 11

Bygningspresentasjoner
1. Fyrtårn 13
2. Naust 24

Det fredete området 26

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner....27
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Grip fyrstasjon. 28
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Grip fyrstasjon. 38
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Grip fyrstasjon
1. Fyrtårn 39
2. Naust 43

Forsidefoto og øvrige foto i den spesielle delen er fra Kystverkets befaring 8. juni 2016, hvis ikke annet er angitt.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

GRIP

FYRSTASJON
SPESIELL DEL

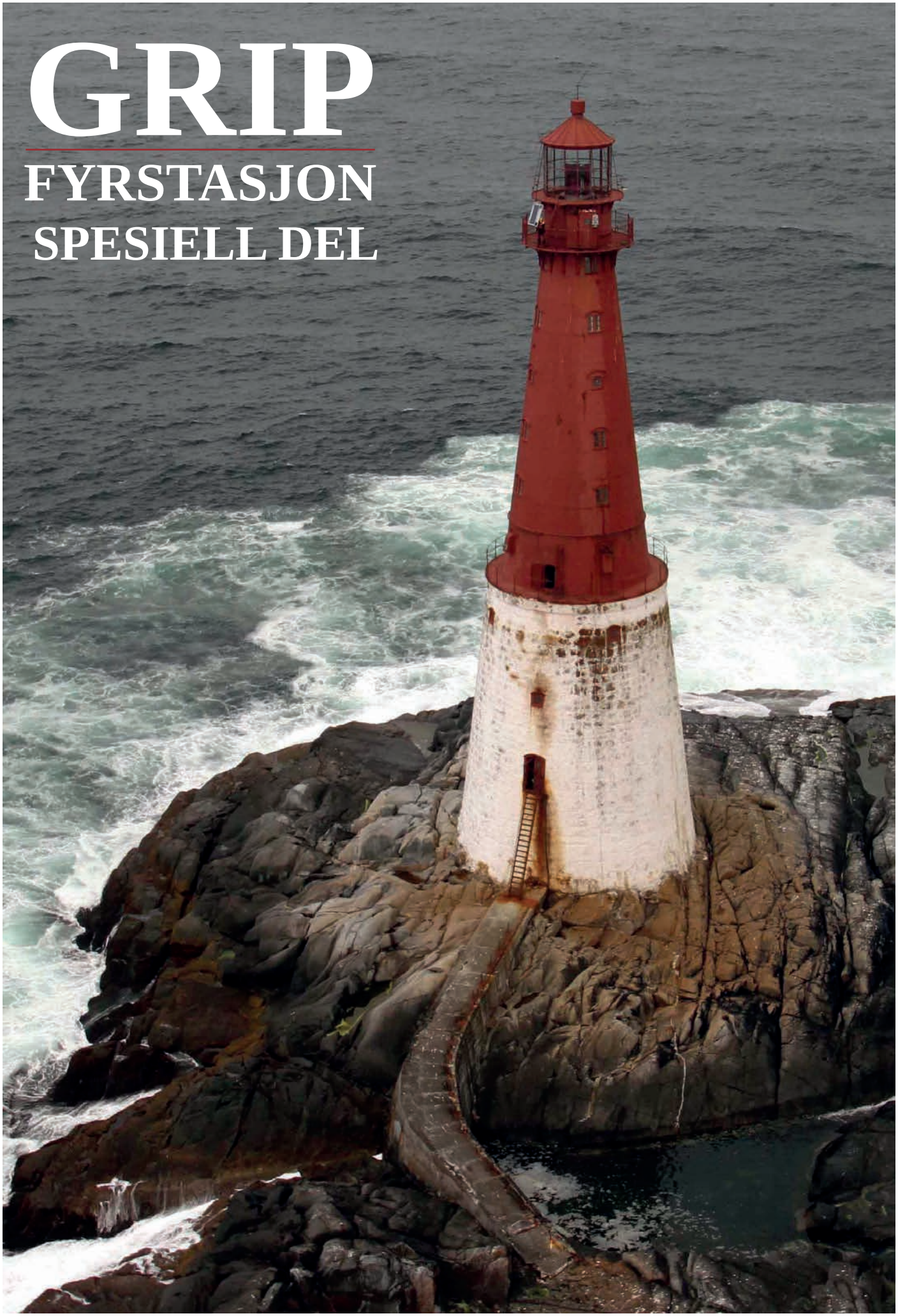

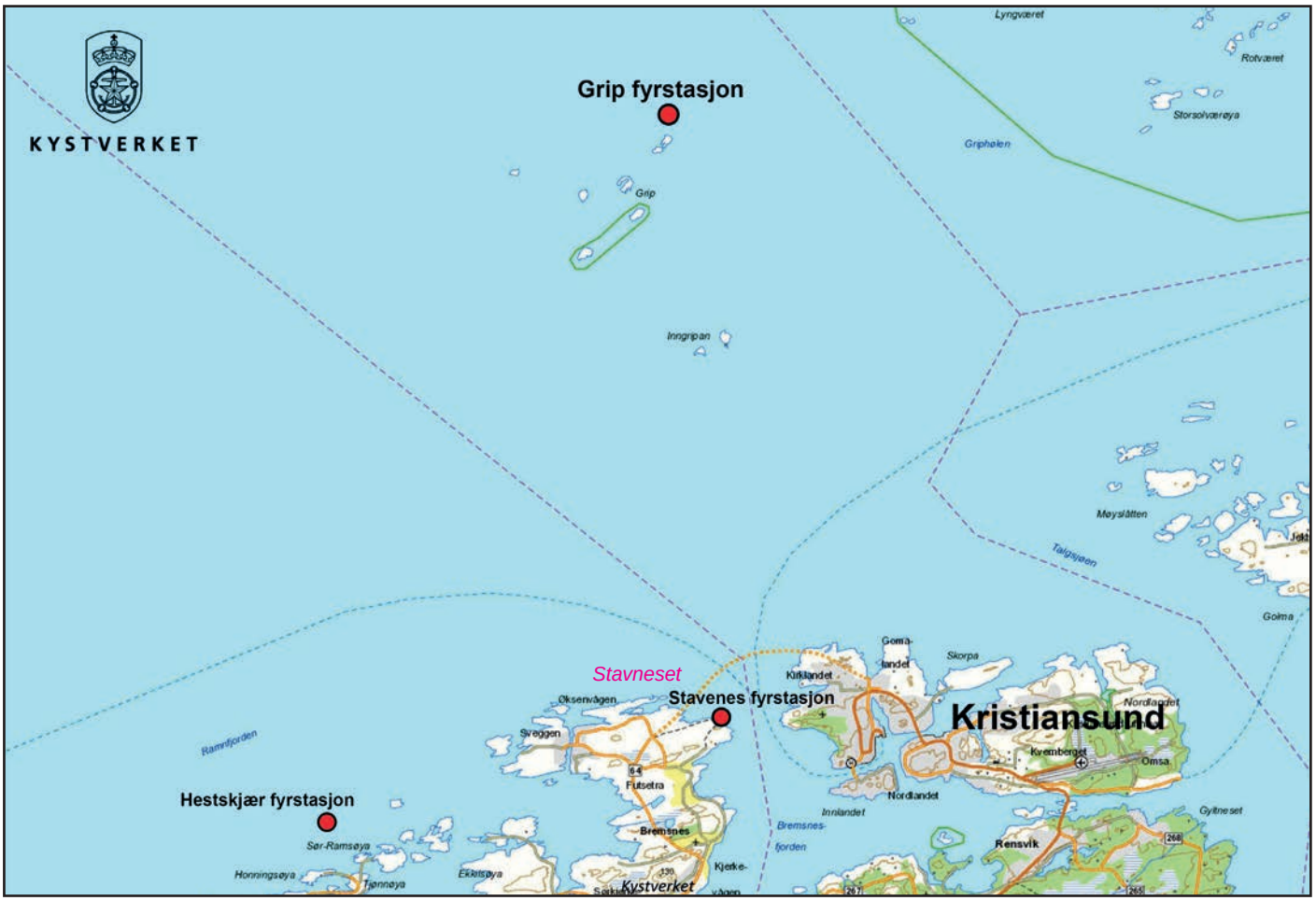

Kart

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

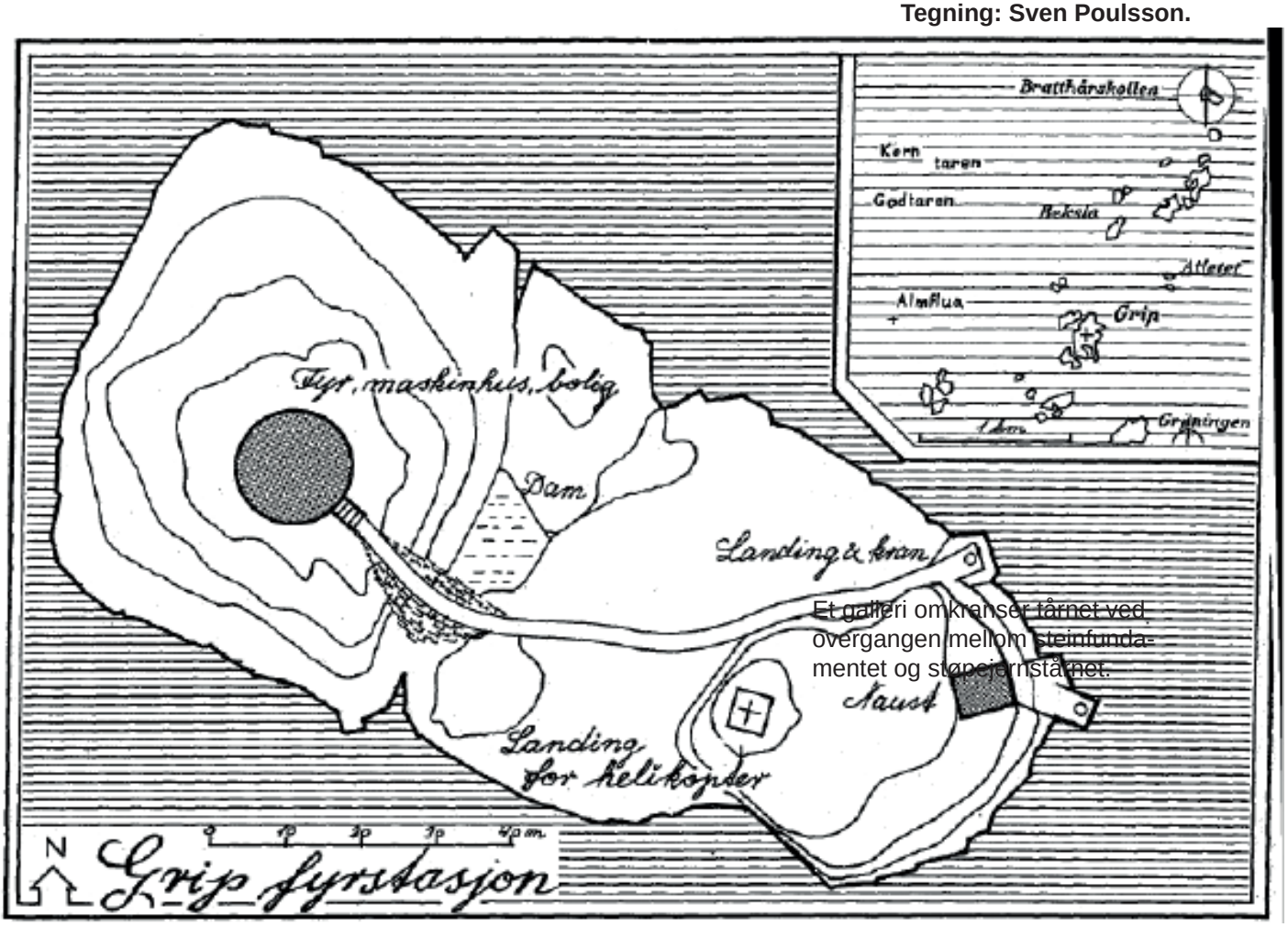

Kart over fredningsområdet ved Grip fyrstasjon:

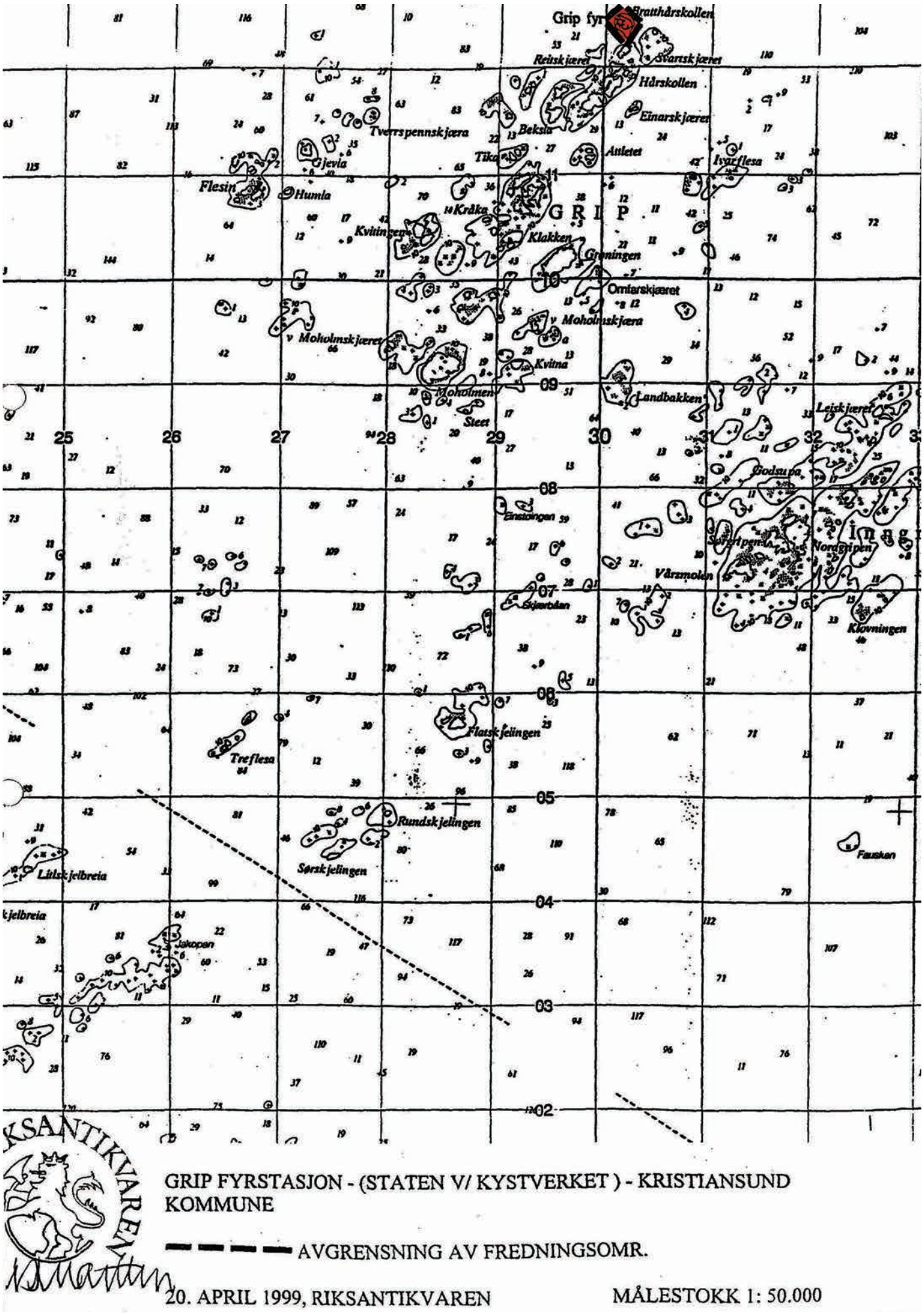

GRIP FYRSTASJON - (STATEN V/ KYSTVERKET) - KRISTIANSUND KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

20. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

MÅLESTOKK 1: 50.000

Faktaopplysninger om Grip fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1877	
Fylke	Møre og Romsdal	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1505 Kristiansund	
Fyrlistenummer		400000	
Dato for fredningsvedtak		7. juli 2000	
Andre vernebestemmelser		Fyrstasjonen ligger innenfor forslaget til plangrense for Marin verneplan for Griphølen. (FM-M&R 9-12-16).	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1505 / 10000 / 1 / 0	
Nummer i Askeladden	87246	Grunneier	Kystverket
Utleie		Ingen	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn	Intakt	178820516	87246-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
2	Naust	Intakt	178820524	87246-2	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsvedtaket omfatter et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter hele holmen som fyrstasjonen ligger på. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 20. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

Litt om fyrstasjonens historikk	Grip fyr ligger på Bratthårskollen, et skjær 2 km nord for fiskeværet Grip. I 1862-63 ble det reist krav om et fyr på Grip, men spørsmålet kom ikke opp i Stortinget før under budsjettbehandlingen i 1883-84. Man hadde store betenkeligheter med å bygge fyr på et så utsatt skjær, bare 150x60 m. På det høyeste er skjæret 6-7 m over middelhøyvann. For Fyrvesenet ble dette arbeidet et av de mest utfordrende som de hittil hadde hatt. Den erfarne fyrbyggeren Ole Jetmund Liaseth fikk jobben som arbeidsformann. De fleste arbeiderne var fra Sunnmøre. Arbeidet begynte i 1885 med bygging av kai og kran, og med frakt av sement, sand og tømmer. I august kom første uværet og feide alle materialene på sjøen. Året etter leverte Horten verft de to første ringene av støpejernstårnet. Disse ble benyttet til brakke og tilfluktsrom. Støpejernsringene stod igjen året etter, og kunne dermed tas i bruk som arbeidsbrakke for et større arbeidslag. På skjæret åpnet man steinbrudd. Om lag 1300 kubikkmeter stein og betong ble brukt til det 6,9 m høye steinfundamentet. Det 37 m høye støpejernstårnet bestod av 11 ringer og veide om lag 110 tonn. Fyret ble dermed 44 m høyt, og er blant landets høyeste. En 3. ordens fyrlinse ble levert fra Paris. Denne linsen er fortsatt i bruk. Lyset ble første gang tent 15. oktober 1888. På grunn av de vanskelige forholdene måtte fyrvokteren, fyrbetjenten og to reserveassistenter bo i selve fyrtårnet. Post og proviantføring skulle finne sted hver fjortende dag. I 1932 ble et maskinrom innredet i tårnet og fyret ble elektrifisert. Et nytt 3. ordens fyrapparat med en 1000 w lampe ble montert. 5-8. etasje ble ombygget, med plass til soverom, felles kjøkken og toalett. I 1947 ble det installert radiofyr. I 1977 ble Grip fyr automatisert og avbemannet.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området).
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Grip fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og naust på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens fredningsbegrunnelse	Grip er en av landets mest særpregede fyrstasjoner med sin dramatiske beliggenhet. Fyrstasjonen har relativt høy aldersverdi og stor grad av opprinnelighet. Stasjonen har stor miljøbetydning i sammenheng med fiskeværet. Det er spesielt fyrtårnets beliggenhet Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Grip fyr er et kystfyr. Det er svært vanskelig tilgjengelig og derfor lite egnet for ny bruk. På grunn av fyrets spesielle konstruksjon med dieseltanker i nedre del av fyrtårnet vil det heller ikke være aktuelt med overnatting. Grip fyr er karakteristisk med sin kolossale steinsokkel og høye støpejernstårn. Likeledes den lange jernstigen som gir adgang til tårnet, gjennom døra midt oppe på steinsokkelen.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Kystverket ser ikke for seg ny bruk av Grip fyr.

FYRTÅRNET

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	87246-1
GAB nr.	178820516
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1888
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør
Navigasjonsinstallasjon	3. ordens linseapparat

Bygningsbeskrivelse	Det 44 m høye støpejernstårnet har et 16,9 m høyt fundament i huggen stein. Fundamentet er hvitmalt. Støpejernstårnet er rødmalt. På toppen av tårnet er det et rødmalt lyktehus i støpejern. Inngangsdøren til fyrtårnet er plassert høyt oppe på steinfundamentet, 6 meter over bakken. Adkomsten til inngangsdøren går via en høy, smal, utvendig jernstige. Plasseringen av inngangsdøren gir en klar indikasjon på hvor værutsatt dette fyrtårnet er. Tre gallerier omkranser selve tårnet; to rundt lyktehuset, det tredje omkranser tårnet ved overgangen mellom steinfundamentet og støpejernstårnet. I hver etasje har støpejernstårnet to vinduer med støpejernsrammer. Det franske 3. ordens linseapparatet er fortsatt i bruk med elektrisk drift fra eget aggregat.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein på fjell 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Jernstige til inngangsdør 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Naturstein nederst med støpejern over. 7. Ytterdører: Jerndører 8. Vinduer: Støpejernsvinduer med 9 glass i tårnveggen, vinduer i fyrlykt i støpejernsrammer. 9. Tak: Metalltak, kjegleformet. 10. Taktekking: Metallplate 11. Takrenner og nedløp: Renne integrert i takflaten 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverksvegger i boligetasjene 16. Etasjeskiller: Støpt betong og jernbjelker med bordgulv. 17. Innvendige trapper: Lukkete brunmalte tretrapper, støpejernstrapp til fyrlykt. 18. Piper og ildsteder: Eldre tegning viser pipe tilknyttet oppholds- og soverom i tårnet, samt fyrlykt. Pipen er fjernet. 19. Luker og ventilasjon: Ventilhetter i tårnveggene og i toppen av fyrlykt. 20. Galleri og balkong: 2 støpejernsgallerier på støpejernskonsoller. 1 galleri i overgangen mellom steinsokkel og støpejernstårn.
Endringshistorikk	1932 ble fyrtårnet ombygget innvendig. Fyrvokteren fikk soverom i 8. etasje, mens fyrbetjenten fikk soverom i 7. etasje. Dessuten ble det innredet to soverom i 6. etasje. I 5. etasje ble det innredet felles kjøkken og toalett.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

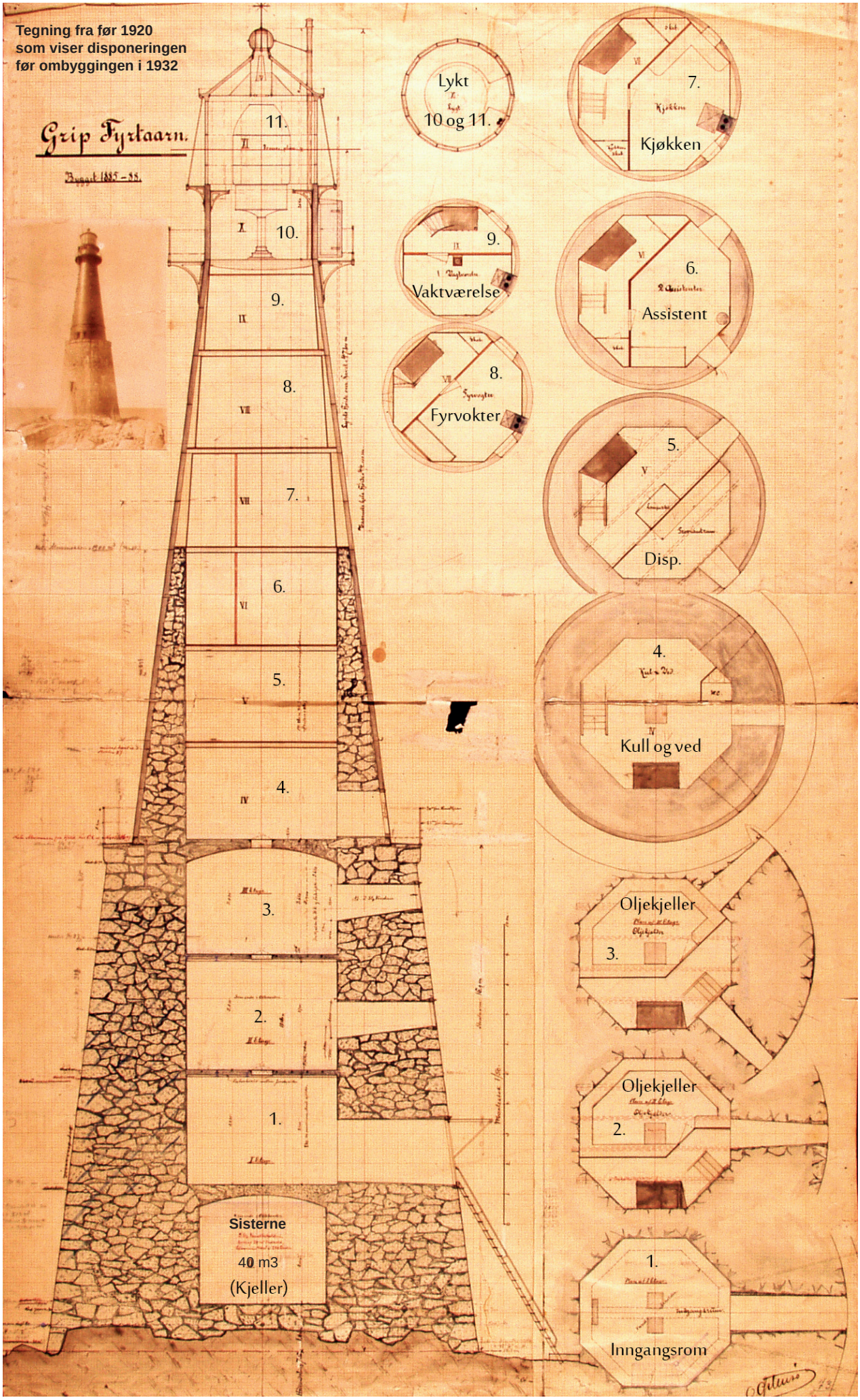
Tegning fra før 1920
som viser disponeringen
før ombyggingen i 1932
Grip Fyrtaarn.
11.
10.
9.
8.
7.
6.
5.
4.
3.
2.
1.
Sisterne
40 m3
(Kjeller)
Lykt
10 og 11.
7.
Kjøkken
9.
Vaktværelse
6.
Assistent
8.
Fyrvokter
5.
Disp.
4.
Kull og ved
Oljekjeller
3.
Oljekjeller
2.
1.
Inngangsrom

Det er høyt og ruvende, tårnet på Grip fyrstasjon.

Over: Gammel jernstige langs veien til tårnet.

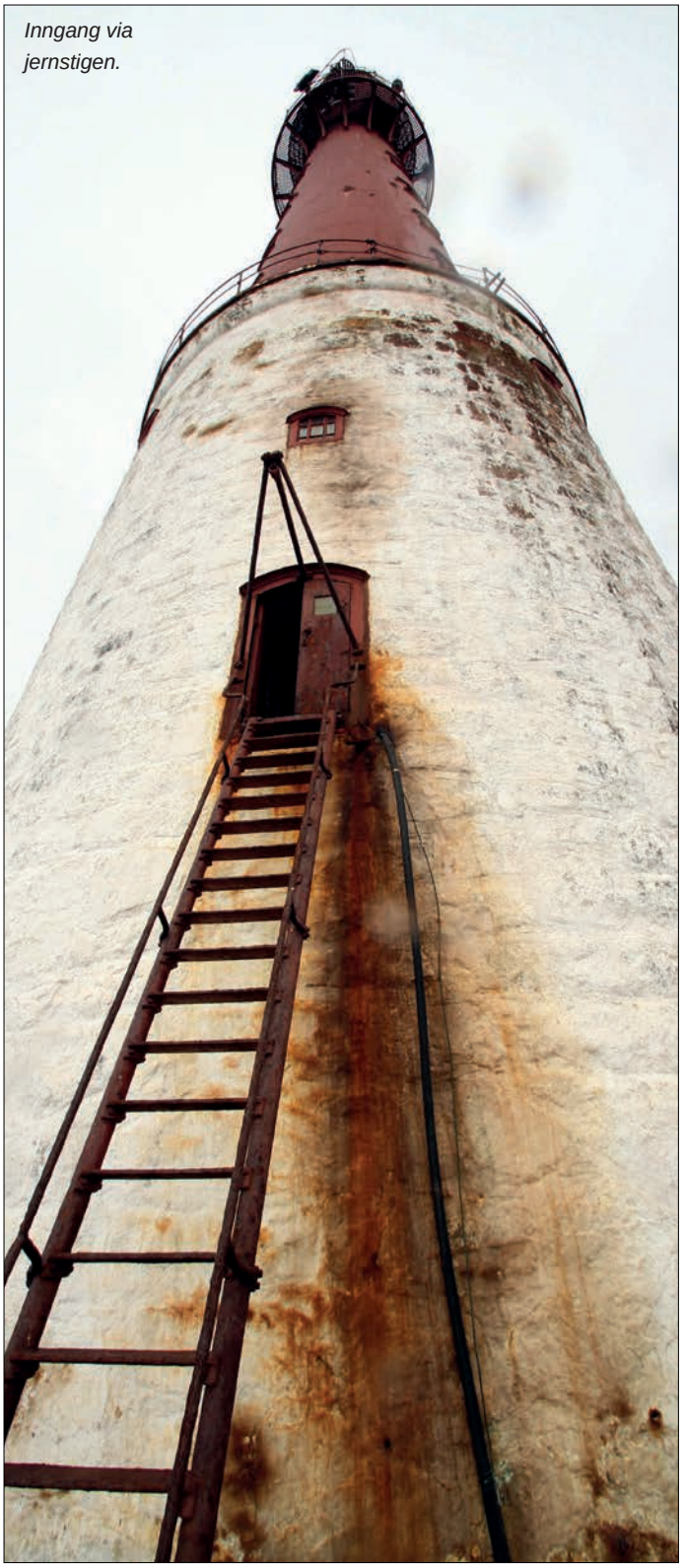

Inngang via jernstigen.

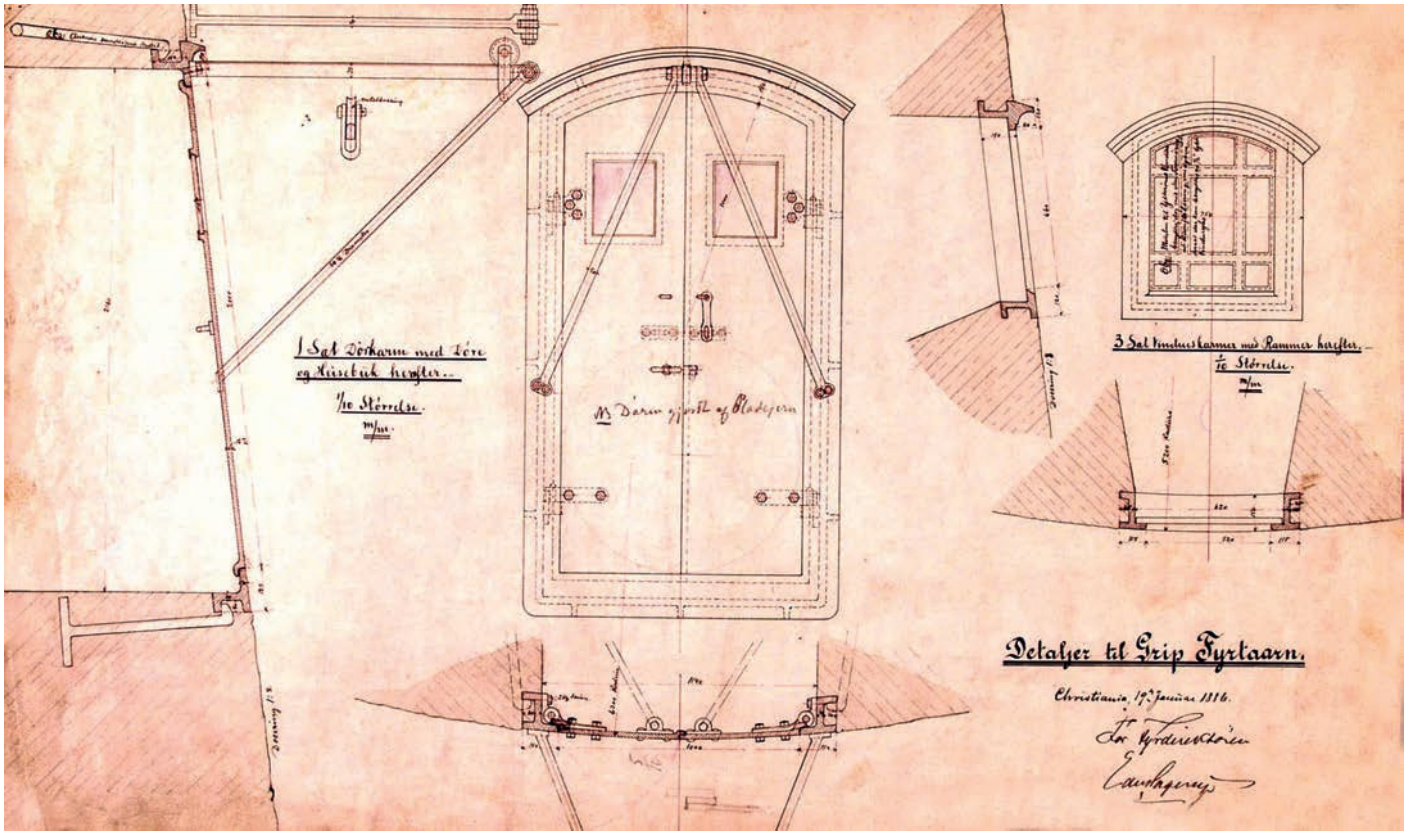

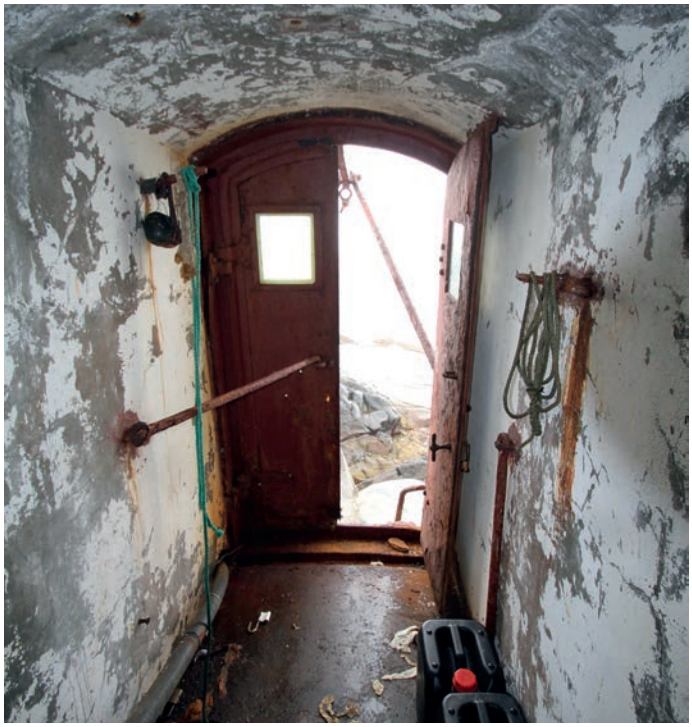

Bildene viser inngangspartiet i fyrtårnet, i tårnets 1. etasje.
Bl.a. rommer etasjen flere dieseltanker.

Over og til venstre: Fra tårnets 2. etasje, gang, trapp og rom for dieseltanker.

Bildene til venstre og nede t.v. viser vindu og trappedetalj fra ganga, Under: 2 bilder fra verksted/tavlerom i 3. etasje.

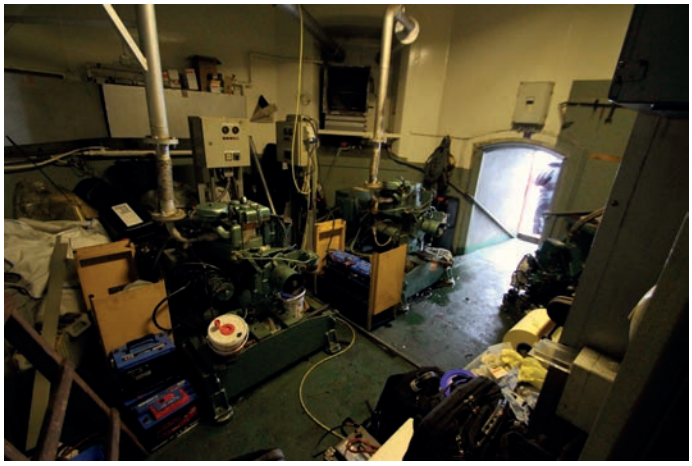

Denne siden viser foto fra 4. etasje, maskinrommet og utgang til nederste galleri.

Over: Utsikt fra galleriet i 4. etasje.

Under : Kjøkken i 5. etasje. Fra oppussingen i 2003.

Alle foto på denne siden: Fra 6. etasje. Gang og 2 soverom.

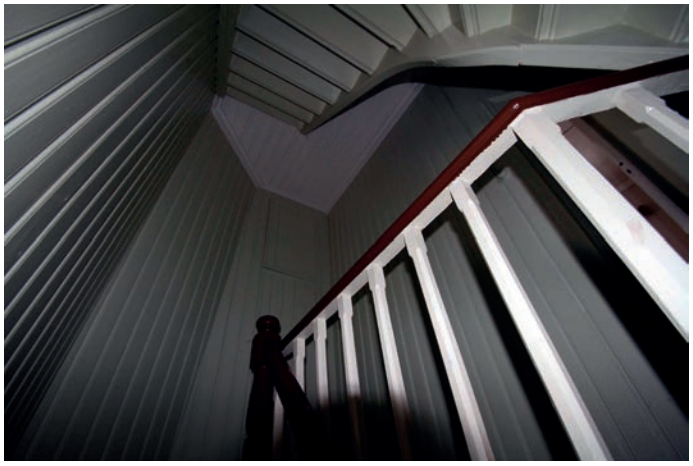

Bilden fra 7. etasje, fyrbetjentens soverom og gang.

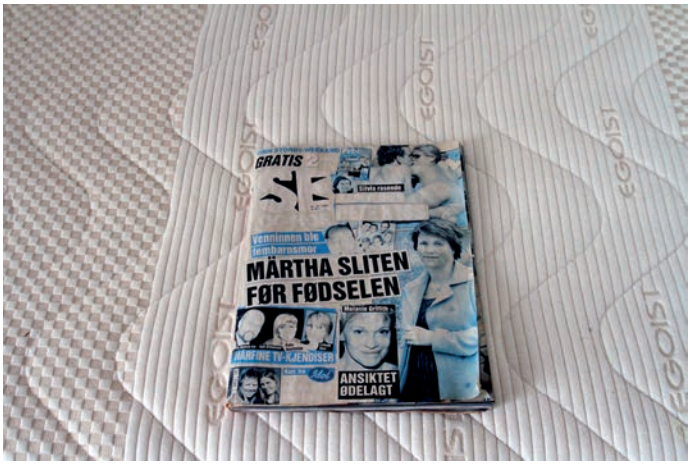

Over: Fyrvokterens kvarter i 8. etasje.

Under: Fra gang og vaktrom i 9. etasje

Fyrlykt og trapp opp.

Over: Himling over linsa. Under: 3. orden fransk linsesystem.

Naust

Bygningens navn	Naust
Nummer i Askeladden	87246-2
GAB nr.	178820524
Byggnr. i fredn.vedtak	2
Byggeår	1888
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Naust
Fredningsomfang	Eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.
Bygningsbeskrivelse	Naustet er bygget i hvelvet betong. Det har en tofløyet dør i gavlveggen.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Betong 7. Ytterdører: Opprinnelig kraftige labankdører, nå: mangler 8. Vinduer: Ingen 9. Tak: Støpt hvelvet betong 10. Taktekking: Ingen. Kan ha vært bitumenbelegg. 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Været har herjet med naustet. Dørene er slitt av i tidens løp, men ellers er lite endret.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er lite egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

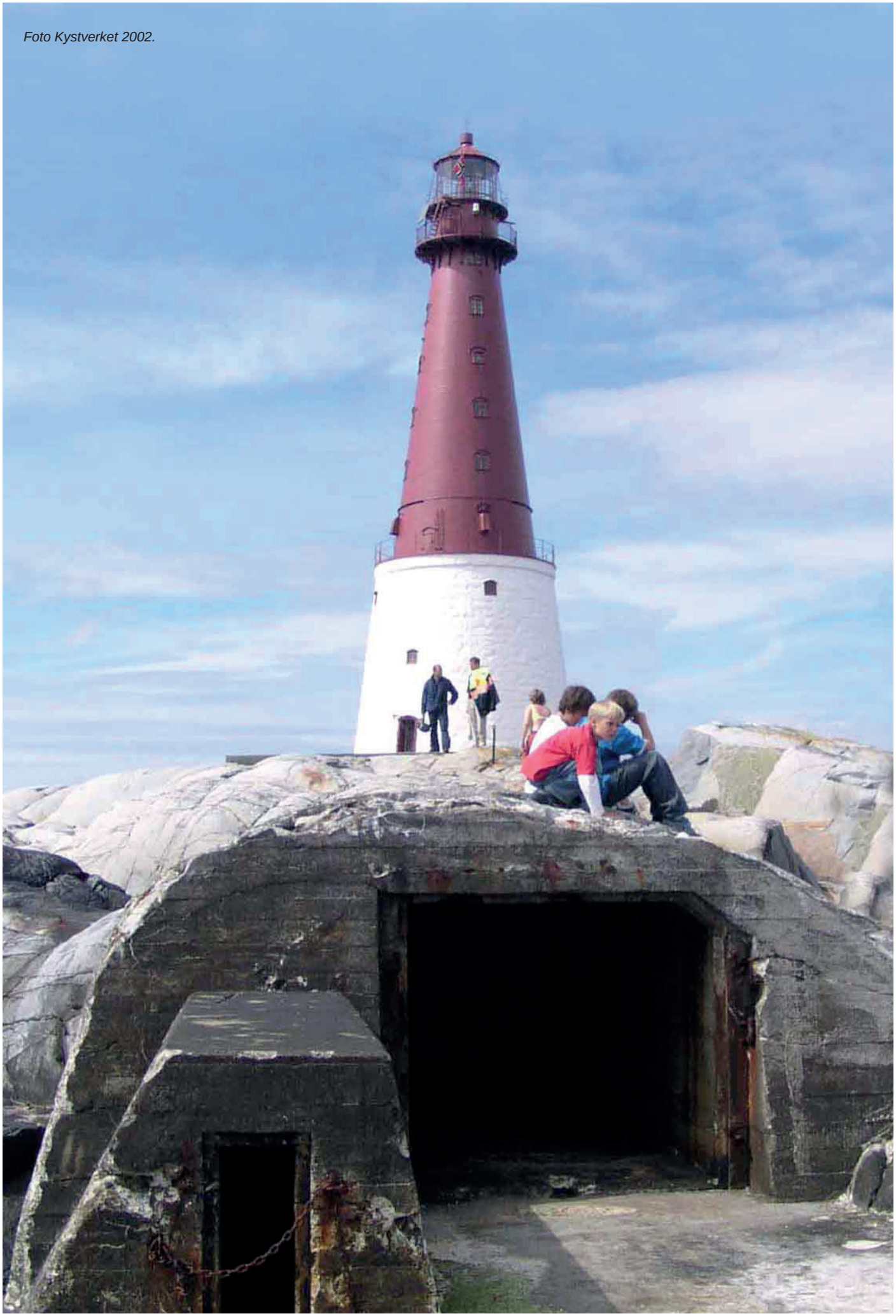

Foto Kystverket 2002.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:
Omfanget av fredningen: Fredningsområdet omfatter hele holmen som fyrstasjonen ligger på. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart (side 10), datert 20. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel. Innenfor frednings-området er det foruten bygningene kulturminner som dam, vei, landing med kran og helikopterlanding.
Formålet med fredningen: Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.
Kystverkets kommentarer:
Skjøtsel av området: En eventuell skjøtsel av området virker lite sannsynlig å få til.
Skilting: All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.
Annet:

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

TELEFAKS
22 94 04 07

VÅR REF.
99/01087-7 LBN
Ark. B-336

VÅR DATO
07 JULI 2000

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 3. distrikt
- Kristiansund kommune
- Møre og Romsdal fylkeskommune

GRIP FYRSTASJON - (STATEN V/ KYSTDIREKTORATET) - KRISTIANSUND KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Grip fyrstasjon, Kristiansund kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter støpejernstårn med fyrlykt (1) og naust (2) i henhold til lov om kulturminner § 15.

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra "Norges fyr" (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør og naustets eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter hele holmen som fyrstasjonen ligger på.

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 20. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Riksantikvaren
Dronningens gate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 E-post: riksantikvaren@ra.no

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Grip fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og naust på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging
a) Fyrtårn
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Naust
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. Utskifting av materialer mm.
a) Fyrtårn
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Naust
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Grip fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/ Kystdirektoratet står som eier av Grip fyrstasjon.

Fyrstasjonen har ingen reguleringsmessig status. Holmen som fyrstasjonen ligger på, er ikke medtatt i kommuneplanens arealdel.

Grip fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Grip fyrstasjon ligger på en naken holme i havet ved fiskeværet Grip utenfor Kristiansund. Fyrstasjonen ble opprettet i 1888 og er et kystfyr. Fyrstasjonen består av et støpejernstårn, naust og to landinger. Landingsforholdene er vanskelige.

Det 44 m høye støpejernstårnet (1) har et 16,9 m høyt fundament i huggen stein. Fundamentet er hvitmalt. Støpejernstårnet er rødmalt. På toppen av tårnet sitter et rødmalt lyktehus i støpejern. Inngangsdøren til fyrtårnet er plassert høyt oppe på steinfundamentet, 6 meter over bakken. Ankomsten til inngangsdøren går via en høy, utvendig stige. Plasseringen av inngangsdøren gir en klar indikasjon på hvor værutsatt dette fyrtårnet ligger. Et galleri omkranser tårnet ved overgangen mellom steinfundamentet og støpejernstårnet. To gallerier omkranser selve tårnet; det ene rundt lyktehuset og det andre en etasje nedenfor. I hver etasje har støpejernstårnet to vinduer med støpejernsrammer. Det franske 3. ordens linseapparatet er fortsatt i bruk med elektrisk drift fra eget aggregat. I 1932 ble fyrtårnet ombygget innvendig. Fyrvokteren fikk soverom i 8. etasje, mens fyrbetjenten fikk soverom i 7. etasje. Dessuten ble det innredet to soverom i 6. etasje. I 5. etasje ble det innredet felles kjøkken og toalett.

Naustet (2) er bygget i hvelvet betong. Det har en tofløyet dør i gavlveggen.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som dam, vei, landing med kran og helikopterlanding.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1977.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Grip fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra "Norges fyr" (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

"Nasjonal verneplan for fyrstasjoner"s vurdering

I "Nasjonal verneplan for fyrstasjoner" er det gitt følgende vurdering av Grip fyrstasjon:

"Grip er en av landets mest særpregede fyrstasjoner med sin dramatiske beliggenhet. Fyrstasjonen har relativt høy aldersverdi og stor grad av opprinnelighet. Stasjonen har stor miljøbetydning i sammenheng med fiskeværet."

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Grip fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrtårnets beliggenhet Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Kristiansund kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tidens Krav og Sunnmørsposten. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 25. mai 1999. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Kristiansund kommune, Møre og Romsdal fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Tidens Krav og Romsdals Budstikke. Det er kommet inn to (2) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 28. juni 1999
2. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 9. august 1999

Møre og Romsdal fylkeskommune har i kulturutvalget den 23. juni 1999 behandlet fredning av fyrstasjoner i Møre og Romsdal. Kulturutvalget gjorde enstemmig vedtak om følgende punkter:
1. Kulturutvalget stiller seg positiv til fredningsforslagene. Utvalget ønsket en finansiell avklaring av nødvendige tiltak i forbindelse med fredningen.
2. Kulturutvalget vil tilrå Riksantikvaren i samarbeid med fylkeskommunen å vurdere full fredning av de best bevarte interiørene på fyrstasjonene (utover hovedkonstruksjon og romfordeling.)
3. Kulturutvalget støtter Riksantikvaren i oppfordringen om å regulere kulturlandskapet rundt Alnes fyr til spesialområde med formål bevaring.

Riksantikvaren vil bemerke til pkt. 1 at det er eier som har det økonomiske ansvaret for vedlikeholdet av fredete anlegg. Av Møre og Romsdals 9 fredete fyr er 2 private (Alnes fyrstasjon eies av Giske kommune og deler av Ona fyrstasjon eies av privat personer), mens de øvrige fyrene eies av Staten v/Kystverket. Vi viser til kapitlet om "Følger av fredningen" i fredningsforslaget hvor det heter at private eiere kan søke om økonomisk støtte til vedlikehold og istandsettings-arbeider fra fylkeskommunen.

Riksantikvaren har følgende bemerkning til pkt. 2 vedrørende kulturutvalget ønske om flere interiørfredninger i Møre og Romsdal: Det har vært foretatt en samlet vurdering av alle de 89 fyrstasjonene som ble foreslått fredet. Riksantikvaren finner det vanskelig nå å vurdere ytterligere interiørfredning i Møre og Romsdal når dette ikke er blitt gjort i de øvrige fylkene.

Kystverket 3. distrikt understreker i sitt brev at som eier av de fleste fredete fyrstasjonene vil dette medføre store økonomiske forpliktelser. Kystverket håper at midler blir frigitt slik at intensjonen i fredningsforslaget får en mening. Kystverket har ellers ingen innvendinger vedrørende fredningsforslagene.

Fredningsforslaget av 25. mai 1999 ble i brev av 1. september 1999 oversendt Kristiansund kommune for behandling i bystyret.

Riksantikvaren har mottatt brev av 5. juni 2000 fra Kristiansund kommune. Kristiansund kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Grip fyrstasjon i bystyremøte 30. mai 2000. På bakgrunn av bystyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Grip fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg: - Kart, datert 20. april 1999
- Kopi av utdrag fra "Norges fyr" (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986).

Gjenpart
m/vedlegg: - Miljøverndepartementet
- Møre og Romsdal fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
P.b. 8158 Dep.
0033 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Kristiansund kommune
Rådhuset
6500 Kristiansund N

Møre og Romsdal fylkeskommune
Julsundvn. 9
6412 Molde

Grip fyrstasjon

Navnet kommer trolig fra *gripa*, her tolket som «sted der de fanger fisk»

BELIGGENHET:
På Bratthårskollen, ca. 15 km sjøvei fra Kristiansund, 2 km nord for fiskeværet Grip.
63 14,0 7 36,7, Kristiansund kommune

OPPRETTET:
1888

FYRBYGNING:
Rødt jerntårn på hvit steinsokkel, 44,0 m

LYSKARAKTER:
Grp.okk. 2 fm. Sektorer: 4 hvite, 5 fargede; nødlys okk. hvitt

LYSSTYRKE:
116 500 cd (3. orden); nødlys 900 cd

LYSETS HØYDE:
47,0 m over høyvann

LYSVIDDE:
19,0 n mil; nødlys 9,2 n mil

BRENNETID:
21.7.—16.5.

RADIOFYR:
1947, rekkevidde 50 n mil

ENDRET:
1977, automatisert og avfolket

RACON:
1985, rekkevidde 10—20 n mil

Fiskeværet Grip var landets minste kommune fra 1897 til 1964, da det ble innlemmet i Kristiansund kommune. Rundt århundreskiftet bodde ca. 200 mennesker i fiskeværet, i tett bebyggelse rundt stavkirken fra ca. år 1580. Under vinterstormene og ved stormflo gikk sjøen opp mellom husene. Øya består av hardt fjell, og de døde måtte bringes til gravplass i Kristiansund. På 1960-tallet var antall innbyggere redusert til det halve, og i 1974 flyttet den siste gripværing fra øya. Losstasjonen flyttet til Kristiansund i 1960.

På østsiden av de mange skjær og holmer rundt Gripværet er det en relativt bred fjordåpning — Griphølen — som skjærer seg inn i sydøstlig retning. Den danner en naturlig led for skipstrafikken som fra havet skal inn til den indre leden og nordover i Trondheimsleia eller til Kristiansund og Nordmøre-fjordene.

Under budsjettbehandlingen i 1883-84 vedrørende fyr på Skomvær, ble spørsmålet reist om et fyr på Grip. En av representantene dokumenterte at det allerede i 1862-63 var reist krav om et fyr på

Grip fyr sett fra nordøst. Foto 1981, Kystdirektoratet.

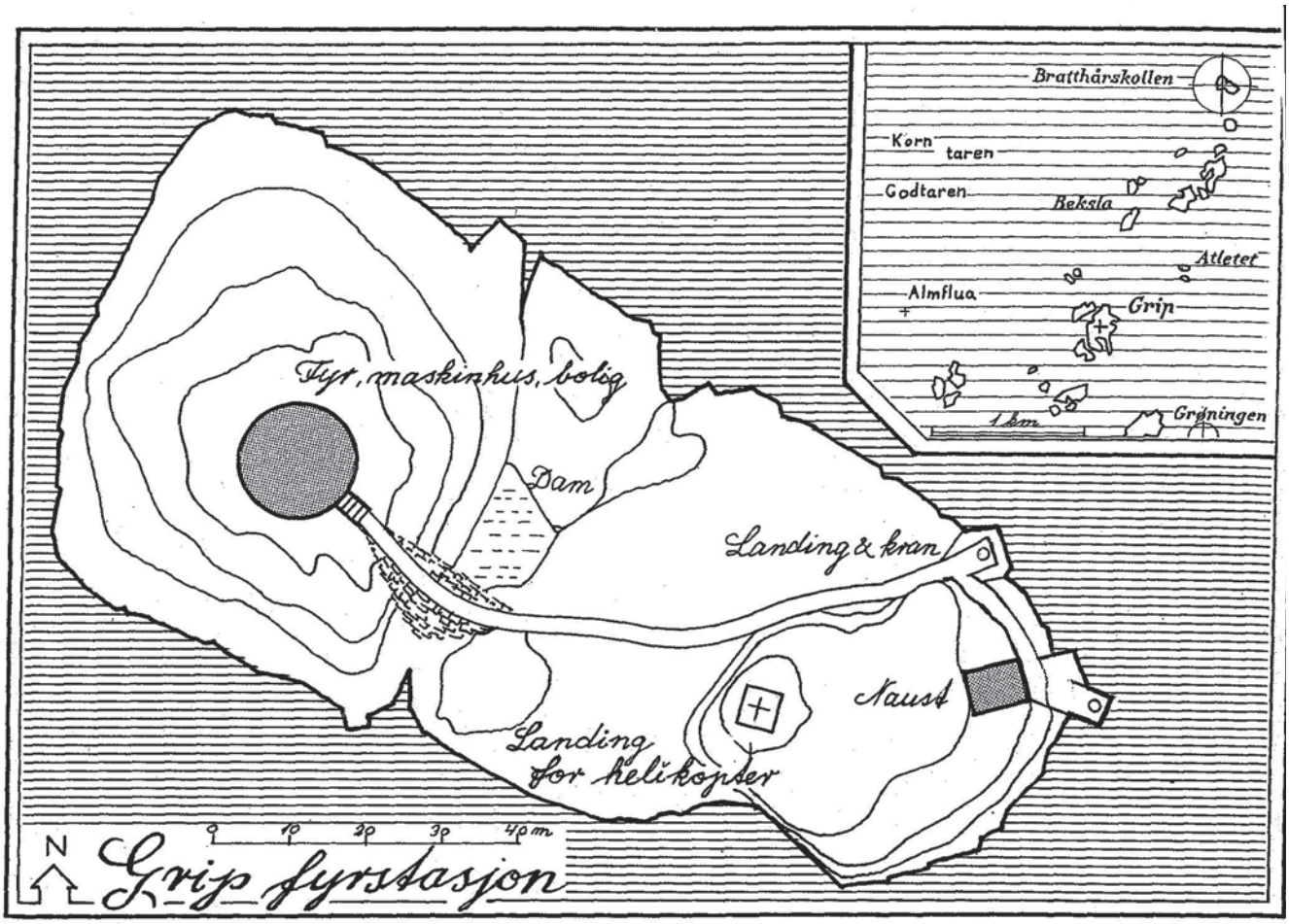

Tegning etter situasjonsplan fra 1911, rev. 1987, og tegning etter sjøkart (innfelt).

Grip, fra såvel Trondhjems sjømannsforening som Kristiansunds skipperforening. Fyrdirektør Rye henledet oppmerksomheten på at fyr både på Grip og på Utvær hadde større betydning enn Skomvær fyr. Han opplyste at ingen av de to fyrene var nevnt av fyrkommisjonene av 1851 eller 1855. Stedene hadde heller ikke tidligere vært undersøkt m.h.t. fyranlegg, men dette var nå gjort. Fyrdirektøren foreslo kr. 15 000,- til forsøksarbeider ved Grip, og fremhevet vanskelighetene med å finne et egnet sted, samtidig som han påpekte de problemer en kunne vente i dette vanskelige farvannet.

Betenkelighetene var nok store når det gjaldt å bygge et fyr på et så utsatt sted som Bratthårskollen, et lite skjær på ca. 150 x 60 m som på det høyeste er 6-7 m over middelhøyvann. Skjæret ligger ut mot storhavet og har ingen beskyttelse mot nord eller vest, derfor er det spesielt utsatt for de voldsomme krefter som sjøpågangen fra disse retningene innebærer. I fyrvesenet ble dette fyrbygget derfor ansett for å være den hittil største utfordringen. Særlig ville det første året bli kritisk. Arbeidssesongen ble antatt å være fem, høyst seks måneder pr. år.

De forberedende arbeidene tok til våren 1885. Da ble det bygd brygge og kraner som kunne ta imot sand, sement og trematerialer til planering av grunnen for tårnet. Arbeidet forløp uten uhell til den 17. august. Da blåste det opp, og sjøen slo bort lossebryggen av solid tømmer. Hele beholdningen av sement og andre byggematerialer strøk med. Havariet skapte en viss bekymring for det videre arbeidet, som startet i mai 1886 med en del nødvendige reparasjoner og nyetableringer etter skadene fra året før. Horten verft, som skulle produsere platene til støpejernstårnet, leverte plater til to tårnringer. Disse ble satt opp som en nødbrakke og dekket med tømmer og plank. Brakken skulle stå som et tilfluktsrom i tilfelle sjøpågangen gjorde det umulig å få arbeidsstokken fra skjæret. Man tok sjansen på å la brakken stå vinteren over, for å kunne ta den i bruk som vanlig arbeidsbrakke og derved sette inn større arbeidsstyrke.

Det viste seg at brakken stod urørt av sjøen da ar-

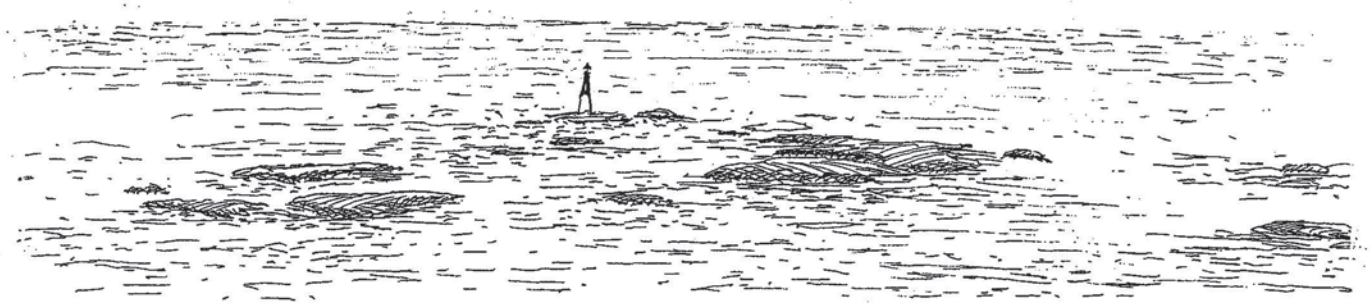

Grip fyr sett fra helikopter. Tegning etter foto 1981.

beidet tok til igjen i 1887. I juli stod tårnfoten ferdig. Det gikk med 1300 kubikkmeter stein og sement til tårnfoten og til beskyttelsesmur rundt den nedre delen av jerntårnet. Steinen ble skutt ut på skjæret, og dermed sparte man frakt. Støpejernstårnet, som ble fraktet i segmenter av ringene og skrudd sammen på arbeidsplassen, veide 110 tonn. Hertil kom 20 tonn konsoller (tårngalleri og bjelker) og 10 tonn med skruer og beslag. Tårnet bestod av 11 plateringer og med forskjellig platetykkelse, de to nederste 1 3/8'', tredje og fjerde 1 1/4'', femte og sjette 1 1/8'' og resten 1''. Lyktehuset ble også forarbeidet i Horten, mens det store fyrapparatet som vanlig kom fra Paris. I midten av september måtte arbeidet avsluttes. Fyrbygningen ble ferdigstilt i 1888 og fyret tent den 15. oktober.

Bemanningen av fyret ble bestemt til en fyrvokter, en fast fyrbetjent og to reserveassistenter. Om sommeren med vel to måneders slokningstid var det tilstrekkelig med to mann ad gangen ute på fyret, mens det i vintersesongen måtte være tre mann i tilfelle sykdom el.l. I tårnet var det innredet et værelse til fyrvokter og et til fyrbetjenten, et værelse felles for de to assistentene og et felles kjøkken og proviantrom. Vaktrommet lå på toppen under lyktehuset. De første årene var det også stilt en familiebolig til disposisjon for fyrvokteren. Det var en bolig som var blitt ledig ved nedleggelsen av Lervik fyr i Kristiansund. Post- og proviantføring til fyret fant sted hver 14. dag.

Det var selvfølgelig en hard påkjenning for fyrbetjeningen å sitte ute på fyret i månedsvis uten å se andre mennesker enn de to kollegene. I beskrivelsen av stasjonen står det bl.a. at «stærke nerver kreves». Ganske tidlig i Grips historie fikk man erfare det. En dag var det heist nødflagg (signalflagg «K»), og folk fra fiskeværet reiste ut. På grunn av høy sjø kunne de ikke sette noen i land på skjæret, men fyrvokteren kom seg ombord i båten og ble med inn til fiskeværet. Han sa at han ikke hadde kjennskap til nødflagget, og hadde ellers lite å berette. Neste dag ble han skysset ut igjen, men fant døren til fyret boltet og stengt. Igjen måtte han reise over til fiskeværet. Fyrvesenets distriktsingeniør måtte tilkalles og drog ut til fyret sammen med havnefogden. Assistenten var meget opphisset og fortalte at han var blitt truet på livet av fyrvokteren. Assistenten roet seg etter hvert, og etter forhør kunne man danne seg et bilde av en kraftig krangel. Språklig var det ikke blitt spart på konfekten, men heldigvis kom det ikke til noe håndgemeng.

En ting var i hvert fall sikkert: Da distriktsingeniøren kom til fyrstasjonen, var det en ung pike der som ble kalt kokke, og noen slik stilling stod ikke i Fyrvesenets bemanningsreglement. Selv om fyrbetjeningen spakt antydet at siden det ikke stod i reglementet så måtte det være tillatt, ble damen skysset i land. De tre barske mannfolkene fikk hver sin bot, og fyrvokteren fikk i tillegg et personlig brev som slo fast at «kvinnelig tyende ikke var tillatt på stasjonen». Freden var så vidt en vet dermed gjenopprettet.

I 1932 ble Grip fyr elektrifisert med strøm fra egne aggregater. Et maskinrom ble innredet i tårnets fjerde etasje. Et nytt 3. ordens fyrapparat med en 1000 W lampe ble montert. Boligforholdene ble bedret med soverom for fyrvokteren i 8. etasje og for fyrbetjenten i 7. foruten to soverom i 6. etasje. Felles kjøkken og toalett ble lagt inn i femte etasje.

I 1947 ble det installert radiofyr.

I vintermånedene ble det fra 1970 brukt helikopter til post-, proviant- og avløsertransport. Samtidig gikk man over til et vaktsystem med to mann på fyret og to på fritørn.

I 1977 ble Grip fyr automatisert og avfolket.